

DEĞERLİ HOCAM PROF. DR. FİKRET İŞILTAN
(1915-1997)

Işın DEMİRKENT*

24 Eylül 1997 Çarşamba günü öğleninde geçirdiği bir kalp krizi sonunda aramızdan ayrılan değerli Hocam Fikret Bey'i kaybetmek, onu gönülden seven bizleri acılar içinde bıraktı. Bilim adamı olduğu kadar yüksek insanî vasıflara sahip olan sevgili Hocam'ın yerini hiçbir şekilde doldurmak mümkün olmasa da, bundan böyle onun aziz hatırasının yüreklerimizde yaşayacağına inanıyorum. Kırk yıl süren (1944-1983) hocalığı sırasında üniversitelerimizde ve yurdumuzun dört bir yanında görev yapmış ve halen yapmakta olan birçok bilim adamı ve pek çok öğretmen yetiştirdi. Bütün talebelerine modern tarih kavramını öğretirken bir taraftan da onlara iyi ve doğru insan olmanın herşeyden üstün tutulması gerektiği anlayışını aşılamaaya çalıştı. Yüksek öğrenimini ve doktorasını yurt dışında yapmak fırsatını bulduğundan daha 1940'lı yıllarda modern tarih anlayışı ile tanışmıştı. Hoclığında Batı dünyasındaki bu yeni tarih anlayışını ve çalışma metodlarını talebelerine ve çevresine aktarmak hususunda çok çaba göstermiştir. Bu anlamda çağdaş ilmi çalışmanın nasıl yapılması gerektiğini, hiç yorulmadan ve bıkmadan çalışmaların sürdürülmesini ve bütün araştırmaların büyük bir titizlik içinde ve doğruluktan ayrılmadan yürütülmesini, tarih literatürümüze katkıda bulunacak eserler üretilmesini ve bizlerin ancak bu suretle ülkemize hizmet görevini yerine getirebileceğimiz görüşünü savunmuştur.

1961 yılı sonbaharında Fakültemiz Tarih Bölümü'ne öğrenci olduğumda tanıdığım ve önce talebesi, 1965'den sonra ise meslektaşı olduğum ve 18 yıl aynı odayı paylaştığım Hocam Fikret Bey ile beraberliğimiz onun 1984'de emekli olmasından sonra da aynı yakın ilişki içinde 36 yıl devam etti. Hocam kendisini mesleğine adanmış bir kişiydi. Belli ilkeleri vardı, onlardan asla taviz vermezdi. Düşüncelerini her zaman açıkça söyler, sadece doğruları savunurdu. Sevgi dolu bir arkadaş çevresine sahipti. İşindeki ciddiliği arkadaşlarıyla sohbet beraberliğinde nükteli ve neşeli bir havaya bürünürdü. İnsanları oldukları gibi kabul eder ve herkesin iyi tarafını görmeye çalışırdı.

* Prof.Dr., İst. Üniv. Ed. Fk. Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı Başkanı

Tanısının tanımamasın başarılı olan herkesi alkışlardı; hele tanıdıklarının, dostlarının ve talebelerinin başarılarından büyük bir haz duyar ve bu duygularını çevresindekilerle paylaşırdı. Sanırım, Hocam'ın sevmediği başlıca şey tembellekti. Ona göre çalışmak ve üretken olmak insanlar için en büyük meziyet idi; herkes işini ciddiyetle ele almalı ve en iyisini yapmak için gayret sarfetmeliydi. Bununla birlikte iş hayatı dışında diğer konulara duyulan merakların da insanların yaşamına renk kattığını kabul ederdi. Kendisinin de ilgi duyduğu böyle konular vardı. Meselâ bahçesi ile uğraşmaktan büyük zevk alır, bahçesinde çeşitli çiçekler ve sebze yetiştirirdi. Ayrıca hayvanları da severdi. Evinde her zaman bir iki kedisi vardı. Bunun ötesinde Hocam koyu bir Beşiktaşlıydı. Beşiktaş'ın maçlarını izler, takımı kazandığı zaman çok sevinirdi, kaybettiğinde ise saklamaya çalıştığı üzüntüsü belli olurdu. Meslektaşları dışında yakın dostları Kabataş Lisesi'nden arkadaşlarıydı. Hocam, son günlerine kadar, ayda bir akşam düzenlenen bu sohbet toplantılarına katıldı ve hep Kabataşlı arkadaşlarıyla yaşadı. Özel hayatında çok mutluydu. Sevgili eşi Semahat Hanım ile 52 yıl süren güzel bir ömrü paylaştı.

Kanımcı, Hocam Fikret Işıltan bilim adamı, yönetici ve insan vasıflarıyla bezenmiş bir ömrü dolu dolu yaşadı. Sevecen, nikbin ve dost insanı kimliğini hep korudu. İsteklerinin ve düşüncelerinin büyük kısmını gerçekleştirdiğine inanıyorum. Yaşamı ve insanları sevdiğinden etrafı her zaman dostlarla çevrili olmuştu ve bir gün aramızdan ayrılıp giderken geride gözleri yaşlı öğrencilerini ve dostlarını yalnız bırakıverdi. Örnek bir insan olarak sevgisini gönlümüzde yaşatacağımız Hocam'a Tanrı'dan rahmet ve mağfiret dilerken, mekânı cennet, ruhu şâd olsun diyorum.

Yaklaşık altı yıl önce, 15 Şubat 1995 günü 80. yaşını tamamlayan Hocam için bir "Armağan Kitap" hazırlayıp yayınlamış ve kitabın başında Hocam'ın hayat hikâyesi ile eserlerini vermiştim. Hocam'ın anısına çıkacak *Tarih Dergisi*'nin 36. sayısına da bu bilgileri eklemenin yararlı olacağını düşündüm.

Prof. Dr. Fikret Işıltan'ın Hayatı:

Prof. Dr. Fikret IŞILTAN, 15 Şubat 1915 (2 Şubat 1331)'de, askeri mümeyyiz ve Beykoz Kundura Fabrikası başkâtibi Halid Bey ile Safvet Hanım'ın ikinci çocuğu olarak İstanbul/Beykoz'da dünyaya geldi. İlkokula hazırlık sınıfını (Şube)İstanbul/Çamlıca'da Kısıklı İlk Mektebi'nde okudu. Fakat babasının görevi sebebiyle bundan sonra İlkokul'un her sınıfını Anadolu'nun başka bir şehrinde (Adapazarı, Hendek, Eskişehir, tekrar Adapazarı) okuduktan sonra, beşinci sınıfı İstanbul Şark İdâdisi'nde tamamladı. Ortaokulun birinci sınıfını yine Şark İdâdisi'nde okuduktan sonra Kabataş Erkek

Lisesi'ne geçti ve bu okulun Orta kısmını 1930'da, Lise kısmını ise 1933 yılında bitirdi. 1933 Eylül-Aralık aylarında Mülkiye Mektebi'ne devam ettiyse de, bu arada açılan Devlet Avrupa imtihanını kazanarak aynı yılın sonunda yüksek öğrenim yapmak üzere Almanya'ya gönderildi.

Bir yıl kadar Berlin/Straussberg Lisesi'nde dil eğitimi gördükten sonra 1934/35. kış sömestrinde Berlin Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nde Yüksek öğrenimine başladı. 1934/35 Berlin ve 1935/36'da Leipzig Üniversiteleri'nde ortaçağ tarihi, arapça, farsça ve türkoloji derslerini takip etti. 1936/37 kış sömestrinde ise, kendisine doktora mevzuunu vermiş olan Prof. Dr. H. W. Duda'nın tayini dolayısıyla Breslau Üniversitesi'ne nakletti. Burada doktora tezini hazırlarken, Prof. Dr. Aubin'in yanında Batı Ortaçağ Tarihi, Prof. Dr. Duda'nın yanında türkoloji ve farsça, Prof. Dr. Spies'in yanında Sâmî Dilleri ve Prof. Dr. Santifaller'in yanında vesika tetkiki alanlarında çalıştı. 1940 Haziran'ında *Die Seltshuken-Geschichte des Akserâyî* adlı tezi kabul edildi ve bundan sonra Ortaçağ Tarihi, Türkoloji, Sâmî Diller dallarında yapılan imtihanları vererek "Pekiyi" derece ile doktor unvanını kazandı.

Yurda döndükten sonra 31 Ocak 1941'den 31 Ağustos 1941'e kadar, tayin edildiği Ankara Atatürk Lisesi'nde tarih öğretmeni olarak çalıştı. Eylül 1941'de askerlik görevini yapmak üzere Yedek Subay Okulu'na girerek, burasını tamamladıktan sonra Haziran 1944'e kadar Trakya Tahkimat Komutanlığı emrinde görev yaptı ve teğmen rütbesi ile terhis oldu.

1944 yılı Temmuz ayı sonunda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne Ortaçağ Tarihi asistanı olarak girdi. Bir yıl sonra 1945'de Edremit eşrafından Halil Rüştü İzgi Bey'in kızı Semahat Hanım ile evlendi. Bağlı bulunduğu kürsüde hocası M. H. Yınanç'ın yanında İslâm Tarihi üzerindeki araştırmalarını sürdürürken, aynı kürsünün diğer bir dersi olan ve Prof. Schweinfurth tarafından verilen Bizans Tarihi derslerini ve onun hazırladığı birçok makaleyi de türkçeye çevirip basıma hazır hale getirdi. Bu arada *Urfa Bölgesi Tarihi (Başlangıçtan h. 210 = 825'e kadar)* adını taşıyan tezini tamamlayıp 1953 yılında Doçent ve 1962 yılında da Profesör oldu.

Hocası M. H. Yınanç'ın Aralık 1961'de vefatından sonra Ortaçağ Tarihi Kürsüsü Başkanı olan Prof. Dr. Fikret IŞILTAN, bu kürsüde İslâm Tarihi, Bizans Tarihi, Haçlı Seferleri Tarihi ve Avrupa Ortaçağ Tarihi derslerini verdi. Bunun yanında, kürsüye almış olduğu asistanların (merhum Hakkı D. Yıldız, Erdoğan Merçil, Ramazan Şeşen, Işın Demirkent) doktora tezlerini yönettiği gibi, daha sonra da doçentlik çalışmalarında onlara yardımcı oldu.

Ağustos 1960'da Moskova'da toplanan 25. Beynelmîl Müsteşirler

Kongresi'ne İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni temsilen katılıp "Nesevi'nin **Celâleddin Hârezmşah Sîretü**'nin Farsça Nushası Hakkında" adını taşıyan bir tebliğ sundu. Ayrıca 1965'de Viyana'da tertiplenen Beynelmilel Tarih İlimleri Kongresi'ne de katıldı.

Hocalığı yanında bazı idari görevler de üstlendi. 1976 Kasım'ında İstanbul Üniversitesi Senato üyeliğine seçildi. Temmuz 1983'de Tarih Araştırma Merkezi Müdürlüğü'ne, Kasım 1983'de de Tarih Bölümü Başkanlığına getirilen Prof. Dr. Fikret İŞILTAN aynı yılın sonunda, yaş haddinden emekliye ayrıldı.

Mayıs 1970'de Türk Tarih Kurumu asli üyeliğine seçilmiş olan Prof. Dr. F. İŞILTAN, 1983'den sonra bu kurumun Yönetim Kurulu'nda da görev aldı.

1944-1993 yılları arasında kırk yıla yakın bir süre İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak ders veren Prof. Dr. Fikret İŞILTAN, almanca, fransızca gibi modern batı dillerinin yanı sıra arapça, farsça ve lâtince gibi kaynak dillerini de bilirdi. Başkanı bulunduğu Ortaçağ Tarihi Kürsüsü'nün gelişmesi hususunda büyük gayret sarfetmiş olup, bu kürsüde okuttuğu değişik konulu dersler dışında, bir çok makale ve eser de kaleme almıştır. Ayrıca İslâm Tarihi, Bizans Tarihi ve Haçlı Seferleri Tarihi konularında yaptığı çevirilerle Türk tarih literatürüne büyük katkıda bulunmuştur. İlmî çalışmalarına emekli olduktan sonra da devam eden Prof. Dr. Fikret İŞILTAN 1986-87 yıllarında S. Runciman'ın **Haçlı Seferleri Tarihi** adlı üç ciltlik eseri ile , 1989 yılında J. Wellhausen'den çevirdiği **İslâmiyetin İlk Devrinde Dinî-Siyasî Muhalefet Partileri** adını taşıyan kitapları yayınlamıştır. Son olarak XII. yüzyıl Selçuklu-Bizans ilişkilerine ışık tutan Niketas Khoniates'in **Historia** adlı eserinin birinci cildinin çevirisini yapmış ve eser 1995 İlkbaharında Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanmıştır.

Prof. Dr. Fikret İşıltan'ın Eserleri:

1943

Fikret İşıltan, **Die Seltshuken-Geschichte Des Akserâyî**, Sammlung Orientalistischer Arbeiten, 12. Heft, Leipzig 1943, 129 s.

1949

Walther Hinz, "Steuerinschriften aus dem mittelalterlichen Vorderen Orient", çev. Fikret İşıltan, "Ortaçağ Yakın Şarkına Ait Vergi Kitabeleri", **Belleten**, XIII/52 (1949), s. 745-793, lev. LXXV (2 resim).

1952

Ph. Schweinfurth, "İstanbul Suru ve Yıldızlı Kapı", trc. Fikret İşıltan, **Belleten**, XVI/62 (1952), s. 261-271.

1955

Franz Taeschner, "İslâm Ortaçağında Futuvva (Fütüvvet Teşkilâtı)", trc. Fikret İşıltan, **İktisat Fakültesi Mecmuası**, XV/1-4 (Ekim 1953-Temmuz 1954), İstanbul 1955, s. 1-32.

1957

"Me'mûn", **İslâm Ansiklopedisi**, VII, İstanbul 1957, s. 693-700.

"Mervân I", **İslâm Ansiklopedisi**, VII, İstanbul 1957, s. 778-780.

1959

Albert Dietrich, "Abdalmu'min bin Xalaf Ad-Dimyâtî'nin Bir Muhâcirün Listesi", çev. Fikret İşıltan, **Şarkiyat Mecmuası**, III, İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü, İstanbul 1959, s. 125-155.

"Muktedî", **İslâm Ansiklopedisi**, VIII, İstanbul 1959, s. 573-575.

"Muktedir", **İslâm Ansiklopedisi**, VIII, İstanbul 1959, s. 575-576 (İkmâl)

"Mutemid", **İslâm Ansiklopedisi**, VIII, İstanbul 1959, s. 753 (İkmâl)

1960

Fikret İşıltan, **Urfa Bölgesi Tarihi (Başlangıçtan H. 210 = m. 825'e kadar)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No. 843, İstanbul 1960, XI + 165 s.

Julius Wellhausen, **İslâmın En Eski Tarihine Giriş**, Çeviren: Dr.Fikret İşıltan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No. 844, Ankara Matbaası, İstanbul 1960, VII + 144 s.

1963

Julius Wellhausen, **Arap Devleti ve Sukutu**, Çeviren: Prof.Dr. Fikret İşıltan, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1963, XII + 287 s.

1965

"Seyf b. Ömer", **İslâm Ansiklopedisi**, X, İstanbul 1965, s. 531-532.

"Seyfû'd-Devle", **İslâm Ansiklopedisi**, X, İstanbul 1965, s. 536-539.

"Sicilya", **İslâm Ansiklopedisi**, X, İstanbul 1965, s. 589-596.

1970

Ernst Honigmann, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*, Grekçe, arabca, süryanice ve ermenice kaynaklara göre, 363'den 1071'e kadar, Tercüme eden: Prof. Dr. Fikret Işıltan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No. 1528, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1970, LXIV + 282 s., 4 harita.

"Suriye", *İslâm Ansiklopedisi*, XI, İstanbul 1970, s. 51-66 (İkmâl).

"Süleym b. "Mansur", *İslâm Ansiklopedisi*, XI, İstanbul 1970, s. 96-97 (İkmâl).

"Şâver", *İslâm Ansiklopedisi*, XI, İstanbul 1970, s. 357-363.

"Şeyh Şâmil", *İslâm Ansiklopedisi*, XI, İstanbul 1970, s. 468-474.

"Şirâzi", *İslâm Ansiklopedisi*, XI, İstanbul 1970, s. 564-565 (İkmâl).

"Taberî (Abu'l-Tayyib el Taberî)", *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1970, s. 592-594 (İkmâl).

"Taberî (Abu Ca'fer) Muhammed b. Carir b. Yazıd / 839-923)", *İslâm Ansiklopedisi*, XI, İstanbul 1970, s. 594-598.

"Tabl'-hâne", *İslâm Ansiklopedisi*, XI, İstanbul 1970, s. 604-610 (İkmâl).

"Tâhir b. Hüseyin", *İslâm Ansiklopedisi*, XI, İstanbul 1970, s. 631-635.

1977

Fikret Işıltan, "Acı Kaybımız Prof. Dr. Ahmet Cevat Eren (1910-1976)", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı 7-8 (1976-1977), İstanbul 1977, s. 1-5.

1981

Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Türkçeye Çeviren Prof. Dr. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları X. Dizi, Sayı 7, Ankara 1981, XXXV + 582 s., 8 harita.

1986

Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I. cild: Birinci Haçlı Seferi ve Kudüs Krallığı'nın Kuruluşu, Çeviren: Prof. Dr. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları X. Dizi, Sayı 9, Ankara 1986, XVII + 309 s., 8 resim, 5 harita.

1987

Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II. cild: Kudüs Krallığı ve Frank Doğu 1100-1187, Çeviren Prof. Dr. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları X. Dizi, Sayı 9^a, Ankara 1987, XII + 452 s., 7 resim, 5 harita, 5 soy kütüğü.

Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III. cild: Akkâ Krallığı ve daha sonraki Haçlı Seferleri Çeviren: Prof. Dr. Fikret Işıltan Türk Tarih Kurumu Yayınları, X. Dizi, Sayı 9^a, Ankara 1987, XII + 465 s., 15 resim, 5 harita, 6 soy kütüğü.

1989

Julius Wellhausen, *İslâmiyetin İlk Devrinde Dini-Siyasî Muhalefet Partileri*, Çeviren: Prof. Dr. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları X. Dizi, Sayı 12, Ankara 1989, X + 179 s.

1995

Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Çeviren Prof. Dr. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIX. Dizi, Sayı 15, Ankara 1995, XI + 162 s.

"Bizans Tarihini Nasıl Algılamalıyız?", *Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Armağanı*, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1995, s. 277-284.

SUMMARY

Professor Dr. Fikret Işıltan was born in Istanbul on 15th February 1915. After graduating from the Kabataş Lisesi in 1933 he continued his education in Germany (at the Berlin- Leipzig-Breslau Universities) and completed his doctorate in 1940 with the thesis *Die Seltschuken – Geschichte des Akserâyî*.

Fikret Işıltan started working at the University of Istanbul as assistant and with the thesis *Urfa Bölgesi Tarihi (Başlangıçtan h. 210 = 825'e kadar)* he became assistant professor in 1953 and professor in 1962. Between 1944-83, for forty years, besides teaching history of the middle ages, the History of Islam, Byzantine History and History of the Crusades he also wrote many articles and books.

As of 1970 he was a member of the Turkish Historical Association where he also undertook certain management responsibilities (member of the Istanbul University senate, head of the Department of History, head of the Center for Historical Research) and even after retiring in 1983, he continued his research until his death on 27th September 1997.